

mgr Katarzyna Pubanc-Zalewska  
Konserwacja Malarstwa i  
Rzeźby ul. Jesionowa 3  
85-149 Bydgoszcz

Bydgoszcz 12.07.2024 r.

**PROGRAM PRAC KONSERWATORSKO-RESTAURARSKICH PRZY REKONSERWACJI ZŁOCEŃ  
NA OŁTARZU GŁÓWNYM, PÓŁNOCNYM I POŁUDNIOWYM W KOŚCIELE PW. NAWIEDZENIA  
NMP I BŁ. STEFANA WINCENTEGO FRELICHOWSKIEGO W JASTRZEBIU**

**RODZAJ**

Snycerka złocona i srebrzona

**MIEJSCE**

Kościół orientowany

Ołtarz główny – prezbiterium

Ołtarz północny – północna strona nawy

Ołtarz południowy – południowa strona

nawy **AUTOR, SZKOŁA**

Nieokreślony, warsztat lokalny

**DATOWANIE**

Ołtarz główny – 2 poł. XVIII w.

Ołtarz północny – XVIII w./XIX w.

Ołtarz południowy – XVIII w./XIX w.

**POCHODZENIE**

*„Orientowany, drewniany o konstrukcji zrębowej i sumikowo-łatkowej na podmurówce z głazów granitowych, spojonych wapienno-cementową zaprawą, o ścianach oszalowanych, a dachach siodłowych. Korpus założony na planie prostokąta z węższym i niższym prezbiterium zamkniętym trójbocznie. Od strony zachodniej w korpusie wtopiona niska, kwadratowa wieża. Do zachodu murowana kruchta z imitacją konstrukcji szachulcowej. Malatura pochodzi z 1858 roku. Od zachodu wybudowany chór muzyczny wsparty na ośmiu słupach. Prezbiterium przedzielone prostą ścianą za ołtarzem głównym. Zakrystia wydzielona między trójbocznym zamknięciem prezbiterium a prostą ścianą wewnętrzną. Nawę główną oświetlają cztery witraże, a prezbiterium kolejne dwa z 1964 roku.*

*Na wyposażenie składają się: polichromowany ołtarz główny i dwa boczne o cechach barokowej snycerki z 1. połowy XVIII w. Tłem ołtarza głównego jest namalowana czerwona kotara. Ażurowe ornamenty ołtarza nawiązują do wzornictwa manieryzmu niderlandzkiego i przedstawia powyginane, stylizowane wicie roślinne z fantazyjnymi kwiatami i pękami owoców, po obu stronach tabernakulum znajdują się herby fundatorów świątyni na czerwonym tle: Nałęcz i Larysza. Obrazy w ołtarzu głównym: Nawiedzenie z XIX wieku, zasłony Święta Trójca z przełomu XIX i XX wieku oraz w zwieńczeniu św. Jan Ewangelista z XVII wieku wszystkie namalowane przez nieznaną artystów*

*techniką olejną na płótnie. W południowym ołtarzu bocznym współczesne obrazy: Matka Boska Nieustającej Pomocy, zasłonowy Matka Boska Częstochowska, w zwieńczeniu przedstawienie św. Józefa z XVII wieku w towarzystwie rzeźb św. Stanisława z XV wieku i niezidentyfikowanego świętego. W północnym ołtarzu współczesne obrazy: Serce Jezusa, zasłonowy bł. ks. Stefan Wincenty Frelichowski - drugi patron parafii, a w zwieńczeniu ukrzyżowanie w otoczeniu figur złego i dobrego łotra.”<sup>1</sup>*

## OPIS

### Ołtarz główny:

Na mensie złoto-srebrne serce otoczone cierniem, powyżej, w partii ryzalitowych cokołów pod kolumnami, złożone roślinne ornamenty w formie ceowników. Nad nimi po dwie srebrne kolumny ze złotymi bazami o profilu wklęsło-wypukłym i antykizującymi złotymi kapitelami. W centralnej części złota rama z wklęsło-wypukłym kwiecistym ornamentem, na każdej listwie, na środku, srebrna ornamentalna klamra w formie ceownika. Nad ramą belkowanie ze złożonym kwiatem i esownicami, ujęte po bokach ryzalitem, na każdym złoty kwiat z dwiema girlandami każda. W zwieńczeniu ołtarza rama ujęta w narożnikach złożonymi, trójkątnymi ornamentami wstęgowymi. Po bokach po jednej srebrnej kolumnie ze złotą bazą i antykizującym kapitelem. Nad ramą belkowanie z małym, złotym ornamentem z esownicami. Pod i nad kolumnami, ryzalit z okrągłym, wypukłym złotym ornamentem.

### Ołtarz północny:

Na mensie złoto-srebrne serce otoczone cierniem. Powyżej na predelli, pełniące funkcję cokołu kolumn, złote listewki w formie półwalca tworzące płyciny w formie zbliżonej do prostokąta. Płyciny umiejscowione po dwie mniejsze na ryzalit pod kolumnami i jedna większa w części centralnej. Po bokach ołtarza po jednej kolumnie ze złotą bazą z trzech półwałków i złotym kapitelem z opaską i półwałkiem. Nad obrazem w części centralnej złoto-srebrny ornament wstęgowy, z wklęsło-wypukłym z kwiatem po środku, całość ujęta geometrycznie. W zwieńczeniu złota owalna rama o profilu półwałka. Nad ramą siedem złożonych, owalnych, wypukłych ornamentów. Powyżej pełnoplastyczna złożona korona.

### Ołtarz południowy:

Na mensie złoto-srebrny ornament z sercem i różą. Powyżej na predelli, pełniące funkcję cokołu kolumn, złote listewki w formie półwalca tworzące płyciny w formie zbliżonej do prostokąta. Płyciny umiejscowione po dwie mniejsze na ryzalit pod kolumnami i jedna większa w części centralnej. W części centralnej wnęka ze złożonym paskiem wewnątrz. Po bokach pilastry ze złożonymi bazami i kapitelami. Pilastry ujęte jedną parą kolumn ze złotą bazą z trzech półwałków i złotym kapitelem z opaską i półwałkiem. Nad obrazem w części centralnej złoto-srebrny ornament wstęgowy, z wklęsło-wypukłym z kwiatem po środku, całość ujęta geometrycznie. Zwieńczenie piramidalne o wykroju ażurowym, zbudowane z ornamentu roślinnego i *rocaille* złożonego na brzegach

## STAN ZACHOWANIA

Do złocien i srebrzeń w poprzednich pracach konserwatorskich (1997 r. i 2000 r.) wykorzystano folie metalowe, które nie wyglądają tak szlachetnie jak złoto i srebro płatkowe. Na podstawie analizy wizualnej stwierdzono, że użytymi foliami w większość są aluminium i szlagmetal, które mają mniejszy połysk i nie tworzą gładkiej powierzchni. Nie można stwierdzić na podstawie wstępnych oględzin jakiego rodzaju zaprawy użyto wówczas. Widoczna jest natomiast nierównie opracowana powierzchnia zaprawy, która przyczynia się do gorszego oglądu ornamentów. Folia uległy w wielu

---

<sup>1</sup> Historia pochodzi ze strony internetowej: <https://zabytek.pl/pl/obiekty/g-259798> [dostęp: 25.11.2023 r.]

miejscach zniszczeniom, np. odspojeniom i zarysowaniom, co wynika głównie z użytkowania i naruszania elementów wystających, ale także z upływu czasu ostatniej konserwacji.

#### **PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH I RESTAURATORSKICH**

1. Demontaż elementów złożonych i srebrzonych z ołtarzy
2. Usunięcie folii metalowych z ornamentów
3. Ocena stanu zachowania zaprawy, na podstawie której dokona się poprawy opracowania powierzchni lub całkowicie się ją wymieni. W zależności od wniosków użyta zostanie zaprawa kredowo-klejowa lub zaprawa akrylowa.
4. Przeklejenie klejem króliczym
5. Założenie pulmentu
6. Nałożenie złota płatkowego oraz srebra proszkowego w polialkoholu winylu.
7. Polerowanie
8. Zabezpieczenie srebrzeń szlakiem w alkoholu i Paraloidem B-44 w benzynie
9. Montaż elementów złożonych i srebrzonych na ołtarzach